

Sygn. akt I PK 138/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 30 października 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Katarzyna Gonera (przewodniczący)
SSN Bohdan Bieniek (sprawozdawca)
SSN Jolanta Frańczak

w sprawie z powództwa C. D.
przeciwko A. Spółce z ograniczoną odpowiedzialnością w B.
o ryczałty za noclegi,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 30 października 2018 r.,
skargi kasacyjnej powoda od wyroku Sądu Okręgowego - Sądu Pracy
i Ubezpieczeń Społecznych w K.
z dnia 31 stycznia 2017 r., sygn. akt IX Pa [...],

**uchyła zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę do ponownego
rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania
kasacyjnego Sądowi Okręgowemu w K.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem Sądu Okręgowego w K. z dnia 31 stycznia 2017 r. zmieniono
wyrok Sądu Rejonowego w S. z dnia 10 sierpnia 2016 r. w ten sposób, że oddalono

powództwo C. D. skierowane przeciwko A. Sp. z o.o. w B. o ryczałty z tytułu podróży służbowych.

Sąd pierwszej instancji ustalił, że powód był zatrudniony na podstawie umowy o pracę na stanowisku kierowcy od dnia 16 lipca 2011 r. do dnia 15 lipca 2012 r., a następnie od dnia 16 lipca 2012 r. do dnia 15 lipca 2015 r. W okresie zatrudnienia wykonywał przewozy krajowe i zagraniczne, otrzymując wynagrodzenie w wysokości 1.386 zł. W toku zatrudnienia powód podpisał oświadczenie, że dokonuje świadomego wyboru korzystania z homologowanego miejsca do spania w kabinie pojazdu. U pracodawcy obowiązywał regulamin wynagradzania, najpierw z dnia 16 czerwca 2010 r., później z dnia 16 grudnia 2012 r. i 16 stycznia 2013 r., który regulował kwestie związane ze sposobem wynagradzania pracowników w podróży służbowej (np. za każdą dobę podróży służbowej dieta w wysokości 40 euro). Powód w czasie podróży służbowych nocował w kabinie pojazdu, przy czym kierowcy pozwanego mogli korzystać z jego baz noclegowych poza granicami kraju. Powód nie korzystał z baz z racji rzadkiego pobytu w ich lokalizacji. Zatrudniający nie wypłacał też powodowi ryczałtu za nocleg.

W ocenie Sądu Rejonowego, żądanie powoda jest zasadne. W sprawie mają zastosowanie powszechnie obowiązujące przepisy prawa, to jest art. 77⁵ § 3 - 5 k.p. i § 9 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z 19 grudnia 2002 r. w sprawie wysokości oraz warunków ustalenia należności przysługujących w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju (Dz.U. z 2002 r. Nr 236, poz. 1991) oraz rozporządzenia z dnia 29 stycznia 2013 r. (od dnia 1 marca 2013 r.) w sprawie wysokości oraz warunków ustalenia należności przysługujących w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju (Dz.U. z 2013 r., poz. 167). W oparciu o ustalone fakty Sąd uznał, że pracodawca nie zapewnił pracownikowi prawa do bezpłatnego noclegu, a za taki sąd nie uznał możliwości spania w R. i A. z uwagi na jego warunki socjalne (nocleg w piwnicy, stale wchodzący inni kierowcy). Jednocześnie Sąd pierwszej instancji zaakceptował fakt wskazania przez powoda najniższych stawek obowiązujących w

krajach, do których pracownik był delegowany (Niemcy, Belgia, Włochy) i orzekł zgodnie z żądaniem pozwu.

Sąd Okręgowy rozpoznając apelację pozwanej, zaaprobował ustalenia faktyczne dokonane w sprawie oraz nie zgodził się z oceną prawną dokonaną przez Sąd Rejonowy. W pierwszej kolejności Sąd drugiej instancji podniósł, że w dacie wyrokowania obowiązywał już wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 listopada 2016 r. (K 11/15), mocą którego uznano, że art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców w związku z art. 77⁵ § 2, 3 i 5 k.p. i w związku z § 16 ust. 1, 2 i 4 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 29 stycznia 2013 r. w sprawie należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej (Dz.U. Nr 167, poz. 1348) w zakresie, w jakim znajduje zastosowanie do kierowców wykonujących przewozy w transporcie międzynarodowym, jest niezgodny z art. 2 Konstytucji RP. W takim układzie zależności roszczenia powoda dotyczące ryczałtów nie mają podstaw prawnych i podlegają oddaleniu.

Mając powyższe na uwadze, Sąd Okręgowy zmienił zaskarżony wyrok Sądu Rejonowego z mocy art. 386 § 1 k.p.c. i oddalił powództwo.

Powyższy wyrok w całości zaskarżył skargą kasacyjną pełnomocnik powoda, zarzucając naruszenie:

- prawa materialnego, to jest art. 2 pkt 7 ustawy o czasie pracy kierowców w związku z art. 77⁵ § 1-3 i 5 k.p., przez ich błędną wykładnię polegającą na wadliwym przyjęciu, że wydany w dniu 24 listopada 2016 r. wyrok Trybunału Konstytucyjnego (K 11/15) pozbawia powoda prawa do ryczałtów z tytułu podróży służbowych;

- prawa materialnego art. 77⁵ § 1 k.p. w związku z § 9 pkt 2 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 grudnia 2002 r. w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju oraz § 16 pkt 2 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 5 lutego 2013 r. w sprawie należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery

budżetowej z tytułu podróży służbowej przez ich niezastosowanie, co powoduje naruszenie art. 2 pkt 7 ustawy o czasie pracy kierowców.

Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i jego zmianę przez oddalenie apelacji pozwanego od wyroku Sądu Rejonowego w S. z dnia 10 sierpnia 2016 r., ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w K..

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna okazała się zasadna. Wywód prawny Sądu Okręgowego jest zwięzły i sprowadza się zasadniczo do jednej tezy, a mianowicie powództwo o zapłatę ryczałtów za noclegi z tytułu podróży służbowych kierowcy zatrudnionego w transporcie międzynarodowym nie jest zasadne z uwagi na wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 listopada 2016 r. (K 11/15). Zwartość wyvodu prawnego nie jest wadą, o ile rzecz dotyczy oczywistej kwestii, widocznej na pierwszy rzut oka i nie podlegającej ocenie z perspektywy odmiennych modeli wykładni prawa. Jednak w sprawie tak nie jest, że wyjaśnienie podstawy prawnej może ograniczyć się do wzmianki o rozstrzygnięciu problemu przez Trybunał Konstytucyjny, traktując tej judykat jako *argumentum certum*.

W odniesieniu do skutków tego orzeczenia Sąd Najwyższy w obecnym składzie w pełni podziela stanowisko wyrażone w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 21 lutego 2017 r., I PK 300/15 (LEX nr 2242158), w którym wyjaśniono, między innymi, że w myśl art. 190 ust. 1 i 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego mają moc powszechnie obowiązującą i są ostateczne, a nadto w sprawach wymienionych w art. 189 Konstytucji RP podlegają niezwłocznemu ogłoszeniu we właściwym organie urzędowym. Według art. 190 ust. 3 Konstytucji RP, orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego wchodzi w życie z dniem ogłoszenia, lecz Trybunał może określić także inny termin utraty mocy wiążącej obowiązującego dotąd aktu normatywnego bądź jego przepisu. W świetle przytoczonego unormowania nie może być wątpliwości co do tego, że nadanie przez Konstytucję mocy powszechnie obowiązującej orzeczeniom Trybunału Konstytucyjnego oznacza, iż jest nimi związany także Sąd Najwyższy. Związanie to

dotyczy zarówno orzeczeń stwierdzających niekonstytucyjność określonych aktów normatywnych (bądź poszczególnych ich przepisów) z Konstytucją RP, ratyfikowaną umową międzynarodową lub aktem normatywnym wyższego rzędu, czyli takich, które wprowadzają zmiany w obowiązującym dotąd stanie prawnym, jak i orzeczeń stwierdzających zgodność kwestionowanego aktu normatywnego z Konstytucją RP lub z innym aktem ustawodawczym. W razie stwierdzenia niekonstytucyjności aktu normatywnego moc wiążąca orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego oznacza, że od chwili ogłoszenia orzeczenia w sposób wymagany w art. 190 ust. 2 Konstytucji RP, akt ten nie może być już stosowany, gdyż został usunięty z porządku prawnego i stracił zdolność do wymuszenia określonego zachowania, czyli moc obowiązującą (szerzej zob. E. Łętowska, K. Gonera: Wieloaspektowość następstw stwierdzania niekonstytucyjności, *Państwo i Prawo* 2008 nr 5, s. 20-37; M. Safjan: Skutki prawne orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego, *Państwo i Prawo* 2003 nr 3, s. 3-18).

Wyeleminowanie z porządku prawnego art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców przez Trybunał Konstytucyjny nie oznacza jednak, że powstała luka w przepisach regulujących zasady rozliczania podróży służbowych realizowanych przez kierowców w transporcie międzynarodowym (oraz krajowym, którego zresztą powołany wcześniej wyrok Trybunału Konstytucyjnego nie dotyczył). Jak wyjaśnił bowiem Sąd Najwyższy w uzasadnieniu uchwały składu siedmiu sędziów z dnia 26 października 2017 r., III PZP 2/17 (OSNP 2018 nr 3, poz. 28), wyczerpująco uzasadniając ten pogląd, po wyroku Trybunału Konstytucyjnego do pracowników-kierowców w transporcie międzynarodowym znajdują zastosowanie reguły rozliczenia podróży służbowej przewidziane w art. 77⁵ k.p. Zastosowanie tego przepisu wynika z art. 5 k.p. i jego odpowiednika, czyli art. 4 ustawy o czasie pracy kierowców.

Sprawy kierowców dotyczące prawa do ryczałtu za noclegi w związku z podróżami służbowymi, mimo wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 listopada 2016 r., K 11/15 (Dz.U. z 2016 r., poz. 2206), nadal stanowią przedmiot sporu między zainteresowanymi. Stan prawny, z jakim mamy do czynienia po wydaniu opisanego wyżej wyroku Trybunału Konstytucyjnego, skłonił Sąd Najwyższy do szeregu wypowiedzi. Chronologicznie rzecz ujmując, należy przypomnieć cytowany już wyrok Sądu Najwyższego z dnia 21 lutego 2017 r., I PK

300/15 (LEX nr 2242158), zgodnie z którym po wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 listopada 2016 r. (K 11/15) nie stosuje się art. 21a ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o czasie pracy kierowców (jednolity tekst: Dz.U. z 2012 r., poz. 1155 ze zm.) ale stosuje się art. 77⁵ § 5 k.p., gdy pracodawca nie uregulował zasad zwrotu należności z tytułu podróży służbowej w układzie zbiorowym pracy, regulaminie wynagradzania lub umowie o pracę. Pogląd ten zaaprobował Sąd Najwyższy w wyrokach z dnia 8 marca 2017 r., II PK 409/15 (LEX nr 2306366) i I PK 410/15 (LEX nr 2306367).

Interesujące rozwiązanie przyjął Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 30 maja 2017 r., I PK 122/16 (LEX nr 2312474) wskazując, że art. 77⁵ k.p. nadal ma odpowiednie zastosowanie, do czasu uregulowania sprawy przez ustawodawcę, z tą różnicą, że chodzi o inne, bo „autonomiczne” rozumienie podróży służbowej. W dniu 30 maja 2017 r. zapadły również rozstrzygnięcia w sprawach I PK 154/16 (LEX nr 2353606) oraz I PK 148/16 (LEX nr 2319690), które dotyczą sytuacji uregulowania prawa do ryczałtu w postanowieniach dotyczących diet. Sąd Najwyższy rozważał, czy przyznane w regulaminie wynagradzania świadczenie, nazwane dietą i przekraczające wielokrotnie jej wysokość z powszechnie obowiązujących przepisów, może zaspokajać należności pracownika także w strefie ryczałtu za noclegi.

Zaprezentowane dotychczas poglądy judykatury wyjaśniają problemy w płaszczyźnie mechanizmu ustalania prawa do ryczałtów za noclegi w sytuacji, gdy u pracodawcy nie było przepisów zakładowych (umownych) w przedmiocie spornego świadczenia, jak i sytuacji gdy rozliczenie kosztów noclegu kierowcy zostało usankcjonowane w układzie zbiorowym pracy, regulaminie wynagradzania bądź umowie o pracę. Wspólnym mianownikiem cytowanych orzeczeń jest fakt, że sam nocleg w kabinie pojazdu, nawet o podwyższonym standardzie, nie niweczy automatycznie zasadności żądania zasądzenia ryczałtów w związku z podróżą służbową, a może co najwyżej wpłynąć na jego wysokość. Przy czym należy zauważyć, że pracownik w podróży służbowej, w tym również kierowca w transporcie międzynarodowym, ma prawo do diet w wysokości nie niższej, niż określona na podstawie przepisów, do których odsyła art. 77⁵ § 4 k.p.

Niemniej, mając na uwadze walor praktyczny, niezbędne staje się przypomnienie, że zapewnienie pracownikowi kierowcy samochodu ciężarowego odpoczynku nocnego w kabinie samochodu ciężarowego podczas wykonywania przewozów w transporcie międzynarodowym nie stanowi zapewnienia przez pracodawcę bezpłatnego noclegu w rozumieniu § 9 ust. 4 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 grudnia 2002 r. w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 7 października 2014 r., I PZP 3/14, OSNP 2015 nr 4, poz. 47). Nie można pominąć, że pojęcie zwrotu kosztów podróży obejmuje: diety, zwrot kosztów przejazdów i dojazdów, noclegów i innych wydatków, określonych przez pracodawcę odpowiednio do uzasadnionych potrzeb. Stąd użyte przez ustawodawcę w art. 77⁵ § 3 k.p. sformułowanie „na pokrycie kosztów podróży” ma szeroki kontekst i obejmuje wszelkie koszty (należności), których rekompensaty może oczekiwać pracownik. Podstawowym kosztem, związanym z podróżą służbową, jest koszt noclegu. Formuła § 9 rozporządzenia z dnia 19 grudnia 2002 r. opierała się na zasadzie zwrotu kosztów w wysokości stwierdzonej rachunkiem w wysokości limitu określonego w załączniku do rozporządzenia. Zaniechanie przedłożenia rachunku nie oznacza braku kosztów noclegu po stronie pracownika, a nocleg w kabinie pojazdu nie może być uznany za zapewnienie bezpłatnego noclegu. Brak rachunku za nocleg oznacza, że pracownikowi przysługuje ryczałt. Racjonalność tego rozwiązania oznacza, że faktycznie wybór należy do pracownika, który albo przedkłada rachunek albo uzyskuje prawo do ryczałtu (szerzej na ten temat zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 grudnia 2017 r., I PK 249/16, LEX nr 2440465).

W dotychczasowych ustaleniach sądów przewija się problem zapewnienia noclegów w bazach pracodawcy, przy czym bliżej daną kwestię rozważał Sąd pierwszej instancji. W obrębie wspomnianego zagadnienia wypowiadał się również Sąd Najwyższy (zob. wyrok z dnia 7 grudnia 2017 r. II PK 280/16, OSNP 2018 nr 9, poz. 118).

Z tych względów Sąd Najwyższy orzekł z mocy art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. oraz art. 108 § 2 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c.

